

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

**Verslag Klankbordgroep "Gezondheidsonderzoek gebruik
gevaarlijke stoffen bij Defensie; POMS, chroom-6 en CARC"**

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl
KvK Utrecht 30276683

Bespreking	Klankbordgroep "Gezondheidsonderzoek gebruik gevaarlijke stoffen bij Defensie; POMS, chroom-6 en CARC"
Vergaderdatum en -tijd	1 maart 2016, 09.30 – 12.30
Vergaderplaats	Utrecht, BCN Utrecht CS
Deelnemers:	5.1.2e (ad hoc), 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
Afwezig m.k.	5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e

T 5.1.2e
F 5.1.2e
5.1.2e@rivm.nl

Datum
1 maart 2016

1. Opening en mededelingen 5.1.2e (voorzitter)

De voorzitter heet iedereen welkom. In het bijzonder 5.1.2e die als ad hoc deskundige voor deze klankbordgroep bijeenkomst is voorgedragen door het ministerie van Defensie (zie punt 2 en 3).

We bespreken vandaag het onderzoeksplan van WP9 wat gaat over de juridische vragen en aansprakelijkheid.

2. Korte toelichting verzoek vanuit paritaire commissie om ad hoc deskundigen aan te dragen en afgesproken procedure

Vanuit de paritaire commissie is opgemerkt dat de onderzoeksvraag 28 van WP9 een ander karakter draagt dan de eerder vastgestelde vragen, die meer gezondheidswetenschappelijk van aard waren, en is verzocht om aanvullende experts te mogen voordragen.

De voorzitter van de klankbordgroep en het RIVM hebben dit verzoek uitvoerig besproken en het onderstaande afgesproken:

- Er treden geen nieuwe leden tot de klankbordgroep toe.
- De diverse belanghebbenden die ook eerder experts genomineerd hebben kunnen een deskundige voorstellen voor ad hoc consultatie.
- Deze deskundigen worden uitgenodigd om vooraf schriftelijk commentaar te leveren op het op 1 maart te bespreken onderzoeksplan; zij worden tevens in staat gesteld hun schriftelijk commentaar toe te lichten tijdens de bijeenkomst van de klankbordgroep en kunnen hierover desgewenst bevraagd worden door de klankbordgroep. Daarna verlaten zij de bijeenkomst.
- De klankbordgroep weegt vervolgens het voorliggende materiaal en stelt, zoals gebruikelijk, de adviezen aan de onderzoekers vast.
- De geraadpleegde deskundigen zijn gebonden aan de regels van vertrouwelijkheid die ook gelden voor de klankbordgroep

5.1.2e (juriste bij en voorgedragen door het ministerie van Defensie) en 5.1.2e
5.1.2e (jurist bij Europrotector letselschade en voorgedragen door de Vakbond voor Burger en Militair defensiepersoneel (VBM)) zijn voor de bespreking van het onderzoeksplan van WP9 als ad hoc deskundigen voorgesteld.

3. Korte introductie klankbordgroepleden en ad hoc deskundige, toelichting mogelijke belangenverstrengeling

Datum
1 maart 2016

Er volgt een korte voorstelronde. De ad hoc deskundigen hebben ook de verklaring van belangen ondertekend. 5.1.2e heeft aangegeven dat ze als behandelaar van letselschadezaken ook zaken in haar bestand heeft waarin Defensie aansprakelijk wordt gesteld voor blootstelling aan Chroom-6. 5.1.2e heeft aangegeven zaken te behandelen voor de vakbond VBM, waaronder PX-10 dossiers. Chroom-6 zaken worden (vooralsnog) niet door hem behandeld. De ad hoc deskundigen zijn ook gebonden aan het vertrouwelijke karakter van dit beraad.

Beiden hebben hun opmerkingen schriftelijk vooraf ingestuurd. 5.1.2e zal haar opmerkingen bij agendapunt 4 toelichten. 5.1.2e heeft aangegeven dat zijn bijdrage vooralsnog niet veel meer is dan die van een "beoordelaar op afstand". Hij heeft aangegeven dat hij verwacht geen echt toegevoegde waarde te kunnen leveren bij de klankbordgroep bijeenkomst van 1 maart, zodat zijn aanwezigheid in zijn ogen niet nodig is.

4. Bespreking plan WP 9 fase 1: Juridische (algemeen) / aansprakelijkheid

Onder agendapunt 5 (Adviezen klankbordgroep op onderzoeksplan WP9) worden de adviezen van de klankbordgroep opgesomd. Onder agendapunt 4 worden daarom de punten waarover discussie was en daarnaast de punten die niet specifiek voor WP9 zijn besproken.

- Er is een discussie omtrent "juridische causaliteit". Besproken wordt dat causaliteit en zorgplicht parallel meegenomen moeten worden, en beide onderdeel moeten uitmaken van het plan.
- Lopende letselschade zaken en hun uitkomsten kunnen van invloed zijn op de juridische beoordeling (door een rechter).
- Eventuele gevolgen voor de planning van andere WPs na afstemming met WP9 moeten in kaart gebracht worden.
- De aanleverketen verantwoordelijkheid (fabrikanten) wordt in WP8.1 meegenomen.
- Dit algemene juridische kader geldt voor groeps/algemeen niveau. De medewerkers van een POMS locatie kunnen echter niet gezien worden als een "groep" omdat er per POMS locatie verschillende werkzaamheden en functies waren. In feite bestaat een homogeen blootgestelde groep niet. De klankbordgroep onderschrijft daarom nogmaals het belang van een individueel (risico)onderzoek.

De voorzitter bedankt 5.1.2e na dit agendapunt voor haar zeer constructieve bijdrage.

5. Adviezen klankbordgroep op onderzoeksplan WP9

De klankbordgroep stelt, zoals gebruikelijk, de adviezen aan de onderzoekers met betrekking tot het plan van WP9 vast, waarbij de bespreking onder agendapunt 4 wordt meegenomen.

- a) WP9 dient het proces te onderscheiden van de inhoudelijke beoordeling. WP9 moet de algemene juridische kaders voor de juridische beoordeling beschrijven. Belangrijkste punt is dat vermeden moeten worden dat de onderzoekers op de stoel van de rechter komen te zitten. Om die reden adviseert de klankbordgroep dat fase 2 van WP9 niet past binnen het onderzoek wat wordt uitgevoerd door onderzoekers. In fase 1 van WP9 dienen de juridische kaders aangereikt te worden om de juridische beoordeling (door een rechter) te ondersteunen waarin voor een inhoudelijke beoordeling de kennis/feiten uit WP2-8 kunnen worden ingevlochten. Deze inhoudelijke beoordeling dient niet door de onderzoekers plaats te vinden.

- Datum**
1 maart 2016
- b) Voorafgaand aan de geformuleerde subvragen zou een korte heldere uiteenzetting van doel en juridische kaders geformuleerd moeten worden. In de ogen van de klankbordgroep is dat het schetsen van het algemene juridische kaders met in ieder geval de volgende dimensies:
- Bewijslast werknemer - eisen aan juridisch causaliteitsbewijs
 - Bewijslast werkgever - zorgplicht - voorzorg
 - Stand jurisprudentie anno datum rapportage
 - Schadevergoeding (materieel /immaterieel)
 - Schadevergoeding nabestaanden - inclusief toepasselijkheid civiel of bestuursrecht op die vordering
 - Proportioneel leerstuk
 - Predispositie leerstuk
 - Het kader van juridische causaliteit, maar niet de inhoudelijke beoordeling van juridische causaliteit zelf
 - Eisen aan het bewijs van het tegendeel door de werkgever na rechtsvermoeden
 - Verjaring (voor zover nodig na besluit defensie om wel/geen beroep op de absolute verjaringstermijn van 30 jaar te doen)
- De geformuleerde subvragen zouden daar dan aan toegevoegd / in verwerkt kunnen worden met daarbij ook rekening houdend met de opmerkingen die hieronder staan beschreven.
- c) Causaliteit en zorgplicht moeten parallel meegenomen worden. Voorkomen moet worden dat het onderzoek naar de causaliteit op groepsniveau blokkerend werkt op het onderzoek naar de zorgplicht. Dit dient gespecificeerd te worden in het plan.
- d) Het onderscheid tussen groeps- en individueel niveau loopt door elkaar. Er moet transparantie zijn dat dit algemene juridische kader niet op individueel niveau geldt (niet een specifieke situatie), maar op groeps/algemeen niveau.
- e) Aansluitend bij opmerking (d): Wat betreft de op te leveren producten is hier ook verwachtingsmanagement van belang. Er mogen geen misverstanden zijn over wat deze producten voor individuele belanghebbenden gaan opleveren (zie opmerking (a)). Het gaat over groepsniveau en niet individueel niveau. Het gaat om welke elementen voor de juridische beoordeling van belang zijn en niet juridische beoordeling zelf. Er moet, zeker voor (ex-)werknemers, een goed verwoorde balans worden gevonden tussen wat in het algemeen bekend is en de onzekerheden waarvan sprake, en goed verwoord moet ook worden dat er sprake kan zijn van grote verschillen tussen de situaties van individuele personen en dus ook wat betreft mogelijke compensatie-uitkomsten.
- f) De klankbordgroep betwijfelt of de aard van de arbeidsrelatie (ambtenaar/arbeidscontractant/flexcontract/vast contract of aanstelling) zo gedetailleerd in kaart gebracht moet worden, omdat het in de kern gaat om eventuele schade die is ontstaan tijdens het doen van bepaald werk ten behoeve van de opdrachtgever. Het maakt dan niet uit onder welke regeling men op de betreffende werkvloer terecht kwam. Waarom is dit onderscheid nodig?
- g) Subvraag H:
Met betrekking tot nabestaanden: Naar welk recht (civiel- of bestuursrechtelijk) dient dit te worden beoordeeld?

h) Subvraag G:

Datum

1 maart 2016

Wat betreft de absolute verjaringstermijn acht de klankbordgroep het niet nodig om hier heel veel inspanning in te stoppen omdat:

- dit al geregeld is voor blootstellingen vanaf 2004 (art. 3:310 lid 5, vanaf 1 februari 2004)
- Defensie wil verklaren dat ze geen gebruik maken van aanspraak op absolute verjaring.

Aan Defensie is gevraagd om binnen 2 weken met een schriftelijke verklaring hierover te komen.

i) Een additionele vraag die zou kunnen worden toegevoegd aan het algemene juridische kader betreft de vraag wat de juridische betekenis is voor (psychische) gezondheidsproblemen die ontstaan kunnen zijn dan wel verergerd kunnen zijn ná bekend worden van de mogelijkheid van arbeidsgerelateerde gezondheidsschade, en de mate waarin daarop – naar de toenmalige stand van kennis - adequaat en voortvarend genoeg is gereageerd door de werkgever ('nazorgplicht').

Secundair ontstaan psychisch letsel is ook vorderbaar. Hierbij is dan een onderscheid tussen angstschade en algemene smartengeldverhogende omstandigheden. Dit zou wellicht ook in het algemene juridische kader meegenomen kunnen worden, ook als er uiteindelijk geen lichamelijke schade is opgetreden.

j) Op een aantal plekken in de tekst staat het woord "Rechtspositie". Hiermee wordt bij de overheid de arbeidsverhouding tussen de overheid en het personeel bedoeld. "Rechtsverhouding" is in dit opzicht wellicht een betere term.

k) Pagina 5, laatste zin van paragraaf 2:

De zin "Naar verwachting zal een verband worden gelegd met de stof waarmee is gewerkt, ..." zou moeten worden aangepast in "Dan zal bekend worden of, en zo ja in hoeverre op groepsniveau in het algemeen een verband gelegd kan worden gelegd met de stof waarmee is gewerkt, ..."

l) De GR en WRR hebben rapporten over voorzorg gepubliceerd. Deze zouden meegenomen moeten worden.

6. Ter kennisname: respons op adviezen klankbordgroep plannen WP6-8 zoals vastgesteld door de paritaire commissie, incl. terugkoppeling vanuit de paritaire commissie.

• WP6:

- Op pagina 11 worden de termen "redelijkerwijs" en "voldoende bewijs" gebruikt. Dit moet gedefinieerd worden of er moet voor andere termen worden gekozen. Mogelijk zou in de rapportage de IARC classificatie gebruikt kunnen worden.

- De klankbordgroep wil nogmaals benadrukken dat de bepaling van het individuele risico veel informatie oplevert.

- WP7.1: WP7.1 zal nog rondgestuurd worden

- WP7.2: Geen opmerkingen van uit klankbordgroep

- WP8.1: Geen opmerkingen van uit klankbordgroep

- WP8.2: Geen opmerkingen van uit klankbordgroep

De plannen van WP6-8 zijn al vastgesteld door de paritaire commissie. Bovenstaande opmerkingen en adviezen zullen aan de deelonderzoeksleider van WP6 worden voorgelegd zodat zij op basis daarvan het plan verder kunnen aanpassen en/of mee kunnen nemen in het onderzoek. In overleg met de voorzitter van de klankbordgroep en de onafhankelijk

expert van de paritaire commissie is besloten dat bovenstaande opmerkingen en de
bijbehorende aanpassingen in de vastgestelde plannen niet meer aan de paritaire
commissie hoeven te worden voorgelegd.

Datum
1 maart 2016

7. Tijdplanning deelonderzoeken

Ter informatie is de tijdsplanning per deelonderzoek bijgevoegd. Dit is de planning zoals
beschreven in de vastgestelde onderzoeksplannen. Mochten er aanpassingen zijn dan
zullen die gecommuniceerd worden.

8. W.v.t.t.k. en rondvraag

- Voor het rondsturen van (concept)producten/rapportages ter beoordeling door de klankbordgroep zal een virtuele werkomgeving worden ingericht (Viadesk). Dit is in het kader van databeveiliging en de wens om deze besprekstukken niet via email te versturen. Het RIVM zorgt voor de inrichting van Viadesk en (gebruiksvriendelijke) handleiding. Meer informatie volgt later.
- Een van de deelonderzoekers heeft een inventarisatie gedaan of de deelonderzoeken WMO-plichtig zijn. Dit lijkt niet zo te zijn, maar voor de zekerheid zal dit ook nog worden gecontroleerd bij de METC.